

Warszawa, 27-12-2022 r.

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

VII.801.2.2022.KSZ

Pani

prof. dr hab. Gertruda Uścińska

Prezes

Zakładu Ubezpieczeń Społecznych

ePUAP

Szanowna Pani Prezes,

do Rzecznika Praw Obywatelskich wpłynął wniosek obywatelki, która określiła siebie jako osobę z pokolenia 60+. **Wnioskodawczyni wskazała na problem dotyczący obowiązku składania miesięcznej deklaracji rozliczeniowej wyłącznie elektronicznie.**

W art. 1 pkt 15 ustawy z dnia 24 czerwca 2021 r. o zmianie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1621) (dalej jako: ustawa nowelizująca) dodano w ustawie z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2022 r. poz. 1009 ze zm.) art. 47b i art. 47c, zgodnie z którymi płatnik składek zobowiązany jest założyć profil informacyjny w systemie teleinformatycznym¹ Zakładu Ubezpieczeń Społecznych (dalej jako: ZUS). W przypadku zaś niedopełnienia tego obowiązku przez płatnika składek profil informacyjny zostanie założony przez ZUS. Płatnik składek zobowiązany jest także do utrzymywania aktywnego profilu informacyjnego w systemie teleinformatycznym ZUS w czasie prowadzenia w ZUS rozliczeń z tytułu składek. **Zgodnie z art. 23 pkt 4 ustawy nowelizującej art. 1 pkt 15 wejdzie w życie z dniem 1 stycznia 2023 roku.**

¹ Platforma Usług Elektronicznych (PUE) ZUS.

Jednym z szeroko dyskutowanych aspektów związanych z rozwojem nowoczesnych technologii jest równoległe zjawisko pogłębiającego się rozwarstwienia społeczeństw². Wspomniane rozwarstwienie przyczynia się w sposób nieuchronny do pogłębiania zjawiska wykluczenia społecznego pewnych grup, a także utrudnia realizowanie idei zrównoważonego rozwoju, której podstawowymi elementami są zapobieganie wykluczeniu i dążenie do otwartości, uczestnictwa, dostępu do informacji, a także sprawiedliwości³. **Do grupy osób zagrożonych wykluczeniem bądź też wykluczonych zaliczyć można osoby starsze, które w codziennym życiu natrafiają na bariery związane z korzystaniem z nowoczesnych technologii. Problem wykluczenia cyfrowego seniorów jest problemem realnym, wobec którego instytucje państwa nie powinny być obojętne.**

Rzecznik Praw Obywatelskich niejednokrotnie już zabierał głos w sprawach dotyczących polityki senioralnej⁴. W piśmie z dnia 29 grudnia 2021 roku skierowanym do Minister Rodziny i Polityki Społecznej⁵ Rzecznik wskazał, że jak w przypadku dostrzeżenia praw dziecka w ubiegłym stuleciu, tak w obecnym stuleciu, w rozpoczynającej się już trzeciej jego dekadzie, potrzebne jest wykonanie analogicznej pracy na rzecz praw osób starszych – zarówno na poziomie systemowym, jak również względem całego społeczeństwa w kontekście zmian demograficznych. W powyższym wystąpieniu Rzecznik przypomniał między innymi, że w raporcie „*Against ageism and towards active social citizenship for older persons. The current use and future potential of the European Social Charter*”⁶ wskazane zostały trzy etapy realizowania polityki senioralnej od braku widoczności osób starszych w przepisach prawa, poprzez podejście oparte na założeniu, że starzenie się jest problemem, któremu należy przeciwdziałać z pomocą instrumentów polityki społecznej, aż po staranie się o uznanie podmiotowości osób starszych, wyjątkowych cech tej grupy społecznej i przez to przeformułowanie istniejących ram prawnych w kierunku właściwym dla praw człowieka.

Ponadto RPO przywołał także uchwaloną w drodze konsensusu, w dniu 7 października 2021 roku, Rezolucję Rady Praw Człowieka ONZ w sprawie praw osób starszych i

² M. J. Cyrklaff „Wykluczenie cyfrowe osób w wieku 50+. Sygnalizacja problemu” w: „Starzenie się ludności jako wyzwanie XXI wieku. Ujęcie interdyscyplinarne”, red. W. Gierańczyk, Toruń, 2016, s. 199.

³ Ibidem, s. 200.

⁴ Szerokie omówienie problemu dostępu do edukacji dla osób starszych znalazło się w wystąpieniu RPO do Prezesa Rady Ministrów z dnia 25.02.2021 r.

(<https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/Wyst%C4%85pienie%20do%20Prezesa%20Rady%20Ministr%C3%B3w%20ws%20edukacji%20senior%C3%B3w%2025.02.2021.pdf>, dostęp 09.12.2022).

⁵ https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2022-01/Do_MRPiPS_29.12.2021.pdf (dostęp 09.12.2022).

⁶ <https://rm.coe.int/against-ageism-and-towards-active-social-citizenship-for-older-persons/1680a3f5da> (dostęp 10.12.2022).

*przeciwdziałania ageizmowi*⁷. Rezolucja nie tylko wprowadza do języka prawa międzynarodowego pojęcie *ageizmu* i podkreśla, że stanowi on część składową dyskryminacji ze względu na wiek oraz negatywnie wpływa na uczestnictwo osób starszych w każdym aspekcie życia społecznego, ale także w rezolucji tej uznano istnienie wyzwań związanych z realizacją praw obywatelskich, politycznych, ekonomicznych, społecznych oraz kulturalnych wobec osób starszych, włączając m. in. obszary zapobiegania przemoc, nadużyciom i zaniedbaniu osób starszych, zabezpieczenia społecznego, dostępu do żywności, mieszkalnictwa, prawa do pracy i dostępności do rynku pracy, równości i **niedyskryminacji**, dostępności wymiaru sprawiedliwości, nowych technologii, edukacji, szkoleń, opieki zdrowotnej, opieki długoterminowej i opieki paliatywnej, uczenia się przez całe życie, uczestnictwa, nieodpłatnej pracy opiekuńczej.

W przywołanej rezolucji Rada Praw Człowieka wezwała państwa członkowskie ONZ m.in. **do zakazania każdej formy dyskryminacji ze względu na wiek** oraz **do przyjęcia i wdrożenia niedyskryminujących polityk** publicznych, krajowych strategii, planów akcji, regulacji prawnych oraz do promocji i zapewnienia pełnej realizacji praw człowieka i podstawowych wolności osobom starszym, w tym w obszarze zatrudnienia, ochrony prawnej, mieszkalnictwa, edukacji i szkoleń, dostępu do technologii, oraz do wsparcia finansowego, socjalnego, opieki zdrowotnej, opieki długoterminowej i paliatywnej, jednocześnie zapewniając konsultacje z osobami starszymi i ich uczestnictwo. **W polskim prawodawstwie wciąż brakuje kompleksowych regulacji obejmujących zakaz dyskryminacji ze względu na wiek, poza szcątkowymi przepisami w zakresie zatrudnienia oraz dostępu do szkoleń.**

RPO zaapelował także w powołanym wyżej piśmie do Minister Rodziny i Polityki Społecznej o zwiększenie zaangażowania w prace Grupy Roboczej ONZ ds. Starzenia się (UN Open-ended Working Group on Ageing, dalej jako: OEWGA), na forum której od 2010 roku odbywa się debata na temat możliwego opracowania i przyjęcia nowej konwencji o prawach osób starszych. Jest to obecnie o tyle istotne, gdyż już w kwietniu 2023 roku spodziewane jest głosowanie podczas 13-stej Sesji OEWGA nad decyzją o ustanowieniu międzysesyjnej grupy roboczej, której zadaniem będzie opracowanie dokumentu o lukach w prawie międzynarodowym w odniesieniu do praw osób starszych. Rzecznik Praw Obywatelskich, jako aktywnie działający podmiot w ramach toczącej się debaty, niezmiennie rekomenduje, by Polska zagłosowała za powołaniem tej grupy.

⁷ <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G21/287/79/PDF/G2128779.pdf?OpenElement> (dostęp 11.12.2022).

Problem, na jaki zwróciła uwagę obywatelka kierująca wnioskiem do Rzecznika Praw Obywatelskich, wpisuje się w zjawisko obejmujące wykluczenie cyfrowe seniorów, a także obowiązek państwa polegający na zagwarantowaniu efektywnej legislacji zakazującej dyskryminacji ze względu na wiek. Problem powyższy ma jednak znacznie szerszy wymiar - bowiem, by zapobiegać wykluczeniu cyfrowemu seniorów niezbędna jest edukacja, a tej od lat ciągle brakuje w polskim systemie. Tego również dotyczyło jedno z wystąpień Rzecznika do Prezesa Rady Ministrów, powołane już wcześniej⁸.

Wnioskodawczyni, jak wynika z Jej pisma, wciąż jest osobą aktywną zawodowo, a co za tym idzie składa w ZUS stosowne rozliczenia. Należy zauważyć, że dotychczas obowiązek posiadania profilu PUE ZUS dotyczył wyłącznie płatników rozliczających składki za więcej niż 5 osób. Wprowadzenie tego obowiązku dla wszystkich rozliczających się z ZUS sprawia, że **z dniem 1 stycznia 2023 roku właściciele małych firm (zatrudniających do 5 pracowników), a także osoby samozatrudnione płacące składki za siebie muszą korzystać z profilu PUE ZUS.** Wnioskodawczyni wskazała, że czuje się w ten sposób dyskryminowana, gdyż Jej wiek oraz brak umiejętności cyfrowych wyłącza w Jej przypadku możliwość prawidłowego rozliczenia, bez konieczności ponoszenia dodatkowych kosztów związanych z obsługą przez osobę profesjonalnie zajmującą się takimi rozliczeniami, a w perspektywie wręcz rezygnację z wykonywania pracy. **W ocenie Rzecznika Praw Obywatelskich przepisy nakładające wspomniany obowiązek winny być skonstruowane w taki sposób, by w sytuacjach takich między innymi jak opisana powyżej mógł być dopuszczony dotychczasowy sposób rozliczenia z ZUS.**

Należy także przypomnieć, w kontekście wcześniejszych rozważań, że niezależna Ekspert ONZ ds. Przestrzegania wszystkich praw osób starszych, dr Claudia Mahler, w swoim raporcie dotyczącym ageizmu i dyskryminacji ze względu na wiek⁹, przedstawionym Radzie Praw Człowieka ONZ w 2021 r., zauważa dodatkowo, że zarówno **ageizm, jak i dyskryminacja ze względu na wiek stanowią naruszenie praw człowieka oraz przyczyniają się do innych naruszeń praw człowieka.** Szerokie rozpowszechnienie tego zjawiska w skali światowej sprawia, że dyskryminacja, marginalizacja i wykluczenie osób starszych są postrzegane jako norma społeczna i niewątpliwie należy temu przeciwdziałać.

⁸ Patrz przypis nr 4.

⁹ <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc4853-report-ageism-and-age-discrimination> (dostęp 11.12.2022).

Mając powyższe na uwadze, działając na podstawie art. 16 ust. 1 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (Dz. U. z 2020 r. poz. 627 ze zm.), uprzejmie proszę Panią Prezes o zajęcie stanowiska w przedmiotowej sprawie. Pragnę podkreślić, że **Rzecznik Praw Obywatelskich wspiera inicjatywy dotyczące cyfryzacji i informatyzacji, które dają możliwość łatwiejszego kontaktu obywatela z urzędem, niemniej jednak nie można dopuszczać do sytuacji, w której ktokolwiek w takim procesie czuje się pominięty, wykluczony, a przez to dyskryminowany.**

Mając na uwadze powyższe, proszę o rozważenie podjęcia działań organizacyjno-technicznych umożliwiających osobom starszym, które chcą rozliczać się z ZUS na dotychczasowych zasadach, realizację swoich uprawnień w tej formie, bądź ewentualnie – w przypadku niezbędności podjęcia uprzedniej inicjatywy legislacyjnej – zasygnalizowanie konieczności jej zainicjowania właściwym organom.

Z poważaniem,

Stanisław Trociuk

Zastępca Rzecznika Praw Obywatelskich

/-podpisano elektronicznie/

Do wiadomości:

Pani Marlena Małąg – Minister Rodziny i Polityki Społecznej

e-PUAP – Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej